

Բ Ե Ջ Մ Ե Վ Է Պ

Օ Ր Ա Կ Ի Ր

ԲՆԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ԳՒՏԵԼԱԵՐ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 24.

1845

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 15.

ԲՆԱԿԱՆ ԳՒՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ի՞նչ հարգող աչքը վարժող-Բեաթի էջ սորվի Բան Կեանքը :

ԱՐԴՈՒՍ մեծ կատարելութիւն ու գլխաւոր յատկութիւններէն մէկն աս է որ իր ամէն կարողութիւններն ալ կրնայ կրթութեամբ կատարելագործել : Եւ բանիս օրինակ է նաեւ ան բնագիտական ճշմարտութիւնն որ ինչուան մարդուս աչքն ալ մօտիկ ու հեռու եղած բաները տեսնելու համար վարժութիւն ու կրթութիւն կ'ուզէ : Եւ տղայ մը որ նոր ծնած է՝ բան տեսնել ինչ ըսել է չգիտեր, շատ շատ՝ լոյսը մութէն կ'որոշէ . և թէպէտ աչուրներուն կազմութիւնը մէկ պակասութիւն մը չունի, բայց ինչուան քանի մը շաբաթ աչքին առջևը եկած բաները չկրնար տեսնել կամ իրարմէ որոշել : Եւ ընդ թերան խիստ պայծառ բաներուն վրայ միայն կը տնկէ աչուրներն ու կը նայի, ինչպէս են արեւն ու ճրագը . ուստի գոյներուն մէջ ալ ամենէն առաջ կարմրը կը զարնէ իր աչքին, անկէ ետքը կը սկսի ուրիշ գոյներն ալ որոշել . բայց դեռ չհասկընար թէ որ բանը հեռու է՝ որը մօտիկ է, անոր համար կը տեսնես որ խիստ հեռուն եղած բաներուն ալ ձեռքը կ'երկընցընէ որ

բռնէ, ու չգիտեր թէ որ բանը մեծ է՝ որը պզտիկ : Կամաց կամաց տեսութիւնը կը կատարելագործուի, ու տղան աւելի մէկալ զգայարանքները բանեցընելով կը սորվի թէ աչքով տեսած բաներուն վրայ ըրած դատաստանները շիտակ են թէ ծուռ :

Եւ տեսութեան կամաց կամաց կրթութիւնը վրայ հետաքրքրական պատմութիւն մը կայ որ կ'արժէ լսել : Չիզէլտին անունով հռչակաւոր անգղիացի վիրաբոյժը 'ի ծնէ կուրի մը աչքը բացեր է . և որովհետեւ աս տղան չափահաս է եղեր՝ աղէկ կրցեր է բացատրել իր ամէն զգացմունքները : Եւ ըսէ եղեր թէ առջի անգամ որ լոյս տեսայ՝ ամենեւին չէի կրնար որոշել քովի բաներուն հեռու կամ մօտ ըլլալը, այնպէս որ կարծէի թէ ամէն բան աչքիս կը դաչի, ինչպէս որ ձեռքովս ես ուրիշ բաներու կը դաչիմ : Եւ ինչ անբաները կ'ախորժէր տեսնել՝ որ կանոնաւոր ձև մը ունին ու ամենեւին խորտուբորտ չեն, ու աս բանիս պատճառը չէր գիտեր : Եւ միտնելով չէր կրցած հասկընալ թէ պատկերները ինչպէս օրինակ կրնան ըլլալ

Հաստատուն մարմնոց . կարծէ եղեր թէ անոնք գոյնզգոյն ներկերով ներկուած լաթեր կամ թղթեր են . ուստի պատկեր մը տեսնելուն պէս՝ մէկէն ձեռքով կը շօշափէ ու կը զարմանայ եղեր թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ անոր մէջի նիւթերը այլևայլ ձևերով երևան աչքին , ու ձեռքով շօշափած ատենը տափակ լաթ կամ թուղթ գտնէ . կը հարցնէ եղեր որ արդեօք աչքս է զիս խաբողը թէ ձեռքս : Բնջի բերան ամենեւին չուզեր եղեր սաստիկ լոյս տեսնել , ու ամէն բան չափէ դուրս մեծ կ'երևնան եղեր աչքին . բայց երբոր անոնցմէ ալ մեծ բաներ կը տեսնէ՝ առջիններուն պատկուծիւնը կը հասկընայ եղեր : Տարիէ մը ետքը աս տղուն մէկալ աչքն ալ բացեր են , ու նոյնպէս յաջողեր է . բայց ուշ բացուած աչքովը առջի բերան աւելի խոշոր կը տեսնէ եղեր բաները՝ քան թէ առջի աչքովը . իսկ երկու աչքով մէկէն ամէն բան աւելի խոշոր կը տեսնեմ կ'ըսէ եղեր՝ քան թէ մէկ աչքով :

Եր աչքին գործարանին զարմանալի յատկութիւնները տեսաբանութեան մէջ կը մեկնուին , որ բնաբանութեան մէկ մասն է . մենք յուսանք որ ուրիշ անգամ անոր սկզբունքներուն վրայ ալ տեղն 'ի տեղը խօսելու առիթ կ'ունենանք :

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Սանիթա :

ՊԱՐԿԱՒՈՐ՝ կենդանեաց կրկնափոր՝ ըսուած կարգը տասներութիւն ցեղ կը բաժնուի . ասոնց ամենուն ալ գլխաւոր յատկութիւնը աս է , որ ինչպէս ուրիշ անգամ ըսինք , փորերնուն տակը պարկի պէս ուրիշ փոր մըն ալ ունին ու անոր մէջ կը պահեն իրենց ձագերը՝ ինչուան որ մեծնան :

Եսոնց մէկ տեսակն ալ ան է որ գաղղիարէն Սանիթու կամ Սարիկը սուրի : Հասարակ կատուի չափ է . բայց վրայի բուրդերուն տնկուած կենալուն համար խիստ հաստ կ'երևնայ : Եոյնը մութ ճերմակ է . գլուխը երկայն , բերանը լայն . պոչը մէկ ոտնաչափ երկայնութիւն ունի , կէսը բրդոտ՝ կէսէն անդին կոշտ կաշի . ոտուղները կարճ՝ ու մոխրագոյն են , ու ճանկերը խիստ սուր :

Ե կենդանին գետնի վրայ շուտ չկրնար քալել . բայց ծառերուն վրայ շուտ շուտ կը ցատքըտէ : Սաստիկ թշնամի է թռչուններուն . ուստի անդադար թռչուն կը բռնէ , արիւնը կը ծծէ՝ միսը կը թողու . բայց պտուղ ու արմատ ալ կ'ուտէ :

Ե որ մէկը ետեւէն վազէ կամ յանկարծ բռնէ , մեռած կը ձևանայ . և իրաւցընէ ողջ ըլլալը ամենեւին չի մացընէր կ'ըսեն՝ թէ պէտ և տաքցուցած երկըթի վրայ դրուի : Ե թէ որ էգ է ու փորուն տակի պարկին մէջ ձագերը պահէր է , աւելի կ'ընտրէ անոնց հետ մէկտեղ խորվիլ՝ քան թէ ձեռք իյնալ : Բայց թշնամին քովէն հեռացածին պէս՝ կը ցածին չափ արտորնօք կը վազէ , մէկ ծակ մը կամ թուփի մը մէջ կը մտնէ :

Եգը իր ձագերը չբերած՝ փորուն պարկը խոտերով կը լեցընէ ու կռնկի վրայ կը պառկի . արուն ալ անոր պոչէն կը քաշէ ինչուան պատրաստած բոյնը կը տանի : Զագերը ցընկնածնուն պէս՝ իրենց մօրը պարկը կը մտնեն , ու հոն անոր ծիծերուն կը փակչին կը մնան երկայն ատեն ինչուան որ ոյժ առնեն ու վրանին բուրդ ելլէ : Ել անկէց ետքը միայն թշնամիներէ խալըսելու համար ան պարկը կը մտնեն : Սայրերնին սիրով ներս կ'առնէ զիրենք , իրենք ալ ներսը կը խաղան : Ե որ յանկարծ ատեն չունենան պարկը մտնելու , ան ատեն իրենց մօրը պոչին կը փակչին որ հետը մէկտեղ փախչին ազատին :